

GAGAVUZ YERİ(GÖKOĞUZ)

Ortodoks Hristiyan bir Türk topluluğu olan Gagavuzlar

1989 nüfus istatistiklerine göre eski Sovyetler Birliği sınırları içinde sayıları 197.164'tür. Bulgarlar, Gagavuzları "Türkleşmiş Bulgar" kabul ettikleri için Bulgar istatistikleri bu konuda sessiz kalmakta, bu sebeple de bunların oradaki sayılarını tespit etmek mümkün olmamaktadır. Ama Gagavuzlar bütünü hesap edildiğinde, bunların tahminen 250 bin olduğunu söylemek mümkündür.

Gagavuzlar, din, dil ve kültürel özellikler bakımından kendine has bir Türk topluluğudur. Gagauzya=Gagauz yeri diye anılan Güney Moldova başta olmak üzere Ukrayna'nın Odesa ve eski bir Baserabya toprağı olan Bolgrad'dan başka Kabardina-Balkar, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye, Yunanistan ve Romanya'da yaşamaktadırlar.

Bugün halâ halis bir Rumeli Türkçesi konuşan Gagavuzlar Ortodoks Hristiyanlardır. Günümüzde Moldova, Bulgaristan, Ukrayna, Yunanistan, Romanya, Makedonya, Türkiye, Kazakistan, Özbekistan ve hatta Arjantin'e yayılmış bir coğrafyada yaşamaktadırlar. Gagavuzlar menşe'i ve buna dayalı olarak da Gagauz adı üzerinde faraziye ileri sürülmüştür. Bunlardan "Gagavuzların İslâmiyeti kabul etmemek için Orta Asya'dan Avrupa kıtasına kaçmış olan Türklerin torunları olduğu" gibi, tamamen gayri ciddi ve mantık dışı olanlarını da bir yana bırakırsak, diğerlerini şöylece sıralamak mümkündür.

1. Gagavuzların Uz (Oğuz)ların torunları olduğu. Gagauz adının da Gök Uz'dan geldiği.
2. Gagavuzların Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus'u takiben Sarı Saltuk liderliğinde Dobruca'ya gelip yerleşen Anadolu Selçuklu Türklerinin torunları olduğu, Gagauz adının da "Keykavus'tan geldiği".

3. Gagauzların "Türkleşmiş Bulgar" oldukları.

Günümüz genç Gagauz araştırmacıları, Gagauzların, Oğuzların torunları olduğunu kabul etmekte, Gagauz adının da Hak Oğuz'dan geldiğini ileri sürmektedirler. Gagauzların, Oğuzlardan geldiği tezine katılmakla birlikte, Gagauz adının Hak Oğuz'dan geldiğini kabul etmek mümkün değildir. Bir kavmin adını (Gagauz) kendi dilinde bulunmayan bir kelime ile ifade etmesi mümkün değildir.

Sonuç itibarıyla en aklî ve tarihî gerçek, Gagauzların, Peçenek, Uz (Oğuz) ve Kıpçaklarla Anadolu Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykâvus (1236-1276)'u takiben Dobruca'ya yerleşen Selçuklu Türklerinden olduklarıdır.

Bu Türk topluluğu tarih boyunca Bizans, Selçuklu, Osmanlı, Bulgar, Romen ve Rus egemenliğinde kalarak, dil, din, kültürel yabancılaşmalara ve baskılara karşı koyma mecburiyetiyle yaşamıştır. Ayrıca Bulgaristan'da Provadya yakınında, Varna bölgesinde köylerde, Dobruca ve Kavarna ile Bulgaristan'ın güneyindeki Yanbol ve Topolovgrad çevresinde de Gagavuzlar yaşamaktadırlar.

VII. yüzyıl ortalarında batı Göktürk devletinin çözülmesi sonucu batıya başlayan ve ilkini Peçeneklerin meydana getirdiği göç dalgası Türk tarihinin önemli olaylarından birini meydana getirir. Türk illerinde başlayan iç mücadeleler sonunda Peçenekler batıya doğru hareket etmiş, 860-880 yıllarında Don-Kuban nehirleri havalisine gelmişlerdir. Daha sonraları bu hareketlerini sürdüren Peçenek kitleleri Don'dan Tuna'ya kadar uzanan bozkırları işgal edip Kiev Rusyası ile komşu olmuş, 948 yılında da Kive'i kuşatarak Knez Svyatoslav'ı öldürmüşlerdir.

Peçeneklerin bu sahada bulunmaları Ruslarla düşman olmaları, Rusların Karadeniz'e inmelerini engellemesi yanında, Peçeneklerin Bizansla dost olmasını sağlamış ve bu andan itibaren Peçenek-Bizans ilişkileri başlamıştır. Bu sırada Peçeneklerin doğu sınırına hücumlarını artıran Uz (Oğuz)lar, Peçenekleri sıkıştırdılar. Bir yandan Oğuz kitlelerinin, diğer yandan Rusların baskısı sonucu Peçenek reisleri arasında anlaşmazlık çıktı. 1046 yılında Belçer Oğlu Kegen 20 bin Peçenek ile Kağan Turak'a karşı ayaklandı. Bu zor durumda kurtulmak isteyen Kegen, Bizans İmparatorluğuna sığınmaya karar verdi. Hristiyanlığı kabul etti.

Bizans İmparatorluğu'ndan Kegen'in iadesini isteyen Turak, isteğinin reddedilmesi üzerine, kendisine bağlı kuvvetlerle Tuna'yı geçerek Bizans ülkesini yağmalamaya başladı. Fakat aralarında çıkan salgın hastalık ve Turak'ın durumu iyi değerlendirememesi sonucu Turak'a bağlı kuvvetler yenildi. Bunlardan 140 Peçenek büyüğü İstanbul'a getirilerek Hristiyan edildiler. Esir edilen diğer Peçenekler ise Sofya-Niş arasındaki ovalık bölgelere yerleştirildiler. Diğer kalanlar ise Makedonya'ya iskan edildiler. Sofya-Niş arasına yerleştirilen Peçenekler, birkaç defa Bizans'a başkaldırdıysa da başarılı olamadılar. Ve 29 Nisan 1091 yılında Kıpçak-Bizans ittifakı sonucu mağlup edilen Peçenekler askeri güç olmaktan çıktılar. Bunların da bakiyeleri Balkanların değişik yörelerine yerleştirildiler.

Bizans ordusuna da pek çok Uz alınmıştır. İşte bu Uzlar daha sonra Bizans tarihinde önemli rol oynayacak olan Türkopol adlı askeri kıtaları meydana getirmişlerdir. Bu kıtaların 1071 Malazgirt Meydan muharebesindeki hizmetleri bir gerçektir.

Uzların diğer bir kısmı ise, geriye dönerek Rusya'ya sığınmış, onların sınır muhafızlığını yapmışlar ve Karakalpakların teşekkülünü sağlamışlardır. Rusların etkisi ile Hristiyanlaşan bu Oğuzlar, 1233 yılında Ruslarla-Kıpçaklardan müteşekkil ordunun Moğol tarafından imhası üzerine kitleler halinde göç etmeye mecbur kalarak ikinci defa Tuna nehrini geçmiş ve Türk kitlelerinin yoğun olarak bulunduğu Dobruca'ya yerleşmişlerdir. Günümüzde ise Romanya'da sadece birkaç Gagauz köyü bulunmaktadır. İstilalara ve sürekli değişen yönetimlere bağlı olarak sık sık göç etmek zorunda kalan Gagauzlar'ın etnik çekirdeği de değişime uğramıştır.

Kültür, edebiyat, gelenek ve görenekte Anadolu Türkleriyle birçok benzerlik taşıyan Gagauz Türkleri bugün uzun mücadeleler sonucunda Moldova Cumhuriyeti içinde ve Moldova Anayasasına eklenen bir maddeyle sağlanan Özel Hukuki Statüye istinaden Gagauz Yeri Özerk Cumhuriyeti çatısı altında varlıklarını sürdürmektedirler.

Gagauz İsmi Nereden Gelmiştir ?

İlk resmi kullanılışı 1817 yılındaki bir nüfus sayımında olan, Gagauz sözcüğünün etimolojisi hakkında birçok görüş vardır. Gagauzların etnik çekirdeğine bağlı olarak yapılan yorumlardan yola çıkılarak birçok teori ortaya atılmıştır. Oğuzların bir kolu olduğunu öne sürenler

Radlov'a göre Gag eki Oğuzlarda bir kabile ifade etmektedir. Yani Gagauz Oğuzlardan bir kabile anlamındadır. Dimitrov'a göre Sanskritçe'de ga, nesil anlamına gelmektedir. Bu çerçevede, "Gagauz" Oğuzlar'ın halefi anlamını taşımaktadır. Moşkov'a göre Gag eki Oğuzlar'ın spesifik bir kolunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, Gagauz adı, Oğuzların bir kolu anlamına gelmektedir.

Maledonov ise; Gagauz adının Gökoğuz sözcüğünden meydana geldiğini iddia etmektedir. Manof, Gagauz sözcüğünün bir milletin tarihi adını değil, Oğuzların ailevi bir ünvanını ifade ettiğini ve bu adın onlara Hristiyan oldukları için verildiğini düşünmektedir.

Ülküsal'a göre Gagauz sözcüğü Hristiyanlığı kabul eden Oğuzlar'a verilen addır.

Çakır'a göre Oğuz Türkleri'nden bir grup Gaga adıyla anıldıkları için Gagauz adını almışlardır.

Tanasoğlu'na göre "Gagauz" eski dilde hak yani öz demektir. Gagauz bu çerçevede, asıl Oğuz anlamına gelmektedir. Doğru, Gagauzların Oğuzlar'ı batıl kabul ettikleri için kendilerine Hak Oğuz dediklerini ve H sesi yerine G sesini kullandıkları için de sözcüğün Gagauz olarak değişime uğradığını iddia etmektedir.

Mensel, İslam Ansiklopedisinde Uz'un Oğuz kelimesinin kısaltılması olabileceği ve Gagauz'un da gök anlamına geldiğini ve böylelikle Gagauz sözcüğünün Oğuzlar'ın ikincil biri

konu anlattığını iddia etmektedir. Cebeci de, Gagauz sözcüğünün Gökoğuz sözcüğünden türediğine inanmaktadır. Ercilasun, Anadolu ağızlarında "gaga" kelimesinin ağabey anlamına geldiğini, bu çerçevede, Gagauz sözcüğünün ağabey Oğuz, kardeş Oğuz anlamına geldiğini düşünmektedir. Gagauz sözcüğünün Aga-Uz yani ağabey Oğuz'dan türediğini iddia edenler de olmuştur. Selçukluların ardılları olduğu ve Keykavus'tan geldiğini öne sürenler

Balaşcaev'e göre, Gagauz sözcüğü Keykavus'tan türemiştir. Bu teoriye göre, doğu milletleri "K" harfini "G" gibi telaffuz ettikleri için, Keykavus yerine Gagauz demeye başlamışlardır. Ancak, Manof bu yoruma katılmamakta çünkü, Gagauzların da Anadolu Türkleri gibi K harfini telaffuz ettiklerini iddia etmektedir. Manof ayrıca, Anadolu'dan göçeden İzzettin Keykavus ve tebasına ilk önce Gagauzlar denmesi gerekeceğini, halbuki onlara Selçuklu Türkü dendiğini ifade etmektedir. Halil İnalçık ve Kemal Karpat da Gagauz sözcüğünün Keykavus kaynaklı olduğu görüşündedirler.

Grek Yorumu

Grekler, Gagauzların Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşarken padişahın bir emriyle Rumca konuşmaları yasaklanan ve bu yüzden Türkofon olan, Rumcaı unutan Grekler olduğunu iddia etmişlerdir. Bu teoriye göre padişahın yayınladığı ferman çerçevesinde Anadolu'da yaşayan Rumlara "Gagan Uz" olsun, yani dilin (Oğuz) Türkçe olsun denmiş, bu zamandan sonra Anadolu'da yaşayan Rumlar anadilleri olan Rumcaı unutup Türkçe konuşmaya başlamışlar. Sonraları bu Rumlar Varna ve Dobruca çevrelerine yerleşmişlerdir.

Bulgar Yorumu

Bulgarlar da aynı Rumlar gibi Osmanlı Padişahının bir fermanıyla Bulgarların kendi dillerini konuşmalarını yasakladığını ve zorla Türkofon bir millet yaptıklarını iddia etmektedirler. Gagauz sözcüğünün anlamı ve kaynağı hakkında yapılan bunca değişik yoruma karşı, Gagauzların kesin olarak Türk soylu olduklarını kabul etmek gerekir. Bugün Gagauzlar da kendilerini Oğuz olarak görmektedirler. Bunun en güzel örneği de Gagauz Yeri'nde Türkçe ve Latin Alfabesiyle çıkarılmakta olan "Ana Sözü Gazetesi'nin logosudur ki, "Oğuzluk Ana sözüyle Yaşasın" denmektedir.

Gagauzlar Kimdir ve Nereden Gelmişlerdir ?

Bazı ırkların etnik olarak ortaya çıkışlarına bir veya bir başka ırkan katkıda bulunduğu bir gerçektir. Gagauzlar da bu genellemeden muaf tutulmamalıdır. Tarihi ve ilmî deliller, Gagauzların etnik yapılarının esasını Oğuzların oluşturduğunu göstermekteyse de, zaman içinde birçok değişik teori de ortaya atılmıştır. Dil, kültür, tarih, etnografi ve antropoloji açısından değerlendirildiğinde, Gagauzlar etnik doğuşları Peçenek, Oğuz ve Kumanlarla aynı tarihlere rastlamaktadır. Gagauzların etnik kimlikleri hakkında Türkçe, Bulgarca, Romence, Rusça yapılan yorumlar başka başka açıklamalar içerir. Bazıları onları Rum, Bulgar adlederken, bazıları halis Türk, bazıları Selçukluların kalıntıları, bazıları Kuman, bazıları

Peçenek ve bazıları da bütün bunların sentezinden oluşan bir grup olarak kabul ederler. Dimitrov, Gagauzların etnik kökenleri hakkında 19 değişik teori olduğuna işaret etmektedir.

Moşkov, Gagauzların Oğuz Türklerinin soyundan olduğunu savunmaktadır. Türker Acaroğlu da Gagauzların Oğuzların akrabası olduklarını düşünmektedir. İreçek, 1878 yılında yazdığı Bulgarların Tarihi adlı kitabında Gagauzlar aslının karışık olduğunu, ancak bunların Kumanlarla organik bağları olduğuna inandığını ifade etmektedir. İreçek Gagauzların Selçuklu Türklerinin kalıntıları olamayacağından çünkü; Selçukluların İzzettin Keykavus önderliğinde Dobruca'ya geçtiklerini, ancak burada kısa bir süre kaldıklarını, daha sonra Kıpçak ülkesine göç ettiklerini anlatmaktadır. İreçek; Gagauzların orijinal bir millet oldukları gerçeğinin altını çizmektedir.

Radlof ise, Gagauzları Altay ailesine mensup topluluklar içerisinde saymaktadır. Moşkov, Gagauzların Kuman soylu olmadıklarını zira, Kumanların Tatarlarla karışmış olduklarını anlatmaktadır. Moşkov, İreçek'e bu konuda karşı çıkmış ve Gagauzların saf Oğuz ırkından olduklarını vurgulamıştır.

Manof, Gagauzları Hristiyan Oğuzlar olarak adlandırmaktadır. Çakır, Gagauzların Selçuklularla ve Kumanlarla olan ilişkilerini reddeder. Kowalski daha dialektik bir yaklaşımla Gagauzların bir millet olarak ortaya çıkışlarının farklı unsurlara dayanarak üç dönemde gerçekleştiğini düşünmektedir:

1. En eski tabaka kuzeyden gelen bir Türk topluluğunun kalıntısıdır.
2. İkinci tabaka Osmanlıların gelişlerinden daha önceki döneme dayanan güneyli bir Türk topluluğu.
3. En yeni tabaka ise Osmanlıların bölgedeki Türk kolonilerinden oluşmuştur.

Kowalski'ye göre, Gagauzlar, mono-etnik bir kimlik yapısına sahip olmayıp, tarih içinde karışık bir etnik yapıları olmuştur.

İlk tabaka ile karışan ikinci tabakaya güneyden gelen dil karakterinin izleri bütünüyle yayılmıştır. Gagların hristiyanlığının menşei Tuna ötesine dayanır. Gagauzlarla pek çok ortak özelliği olan Deliorman Türkleri'nin Müslümanlığı ise güney kaynaklı ikinci ve üçüncü tabakadan gelir.

Gagauzların etnik kimlikleri ve tarihleri hakkında teorilerin tutarsızlığı Gagauzların demografisini de etkilemiştir. 1817, 1835, 1851 ve 1859 yıllarında yapılmış olan nüfus sayımlarında Gagauzlar kayıtlara Bulgar olarak geçirilmişlerdir. Ancak 1897 yılından sonra, bölgede yapılan nüfus sayımlarında Gagauzlar ayrı bir millet olarak kabul görmüşlerdir.

Sovyetler Birliği döneminde ise Gagauzların orijinal bir millet olduğu gözardı edilmemiş ve bu yaklaşım istatistiklere, nüfus kayıtlarına, referans kitaplarına nüfus cüzdanlarına, seçmen kartları gibi her türlü resmi belgeye de yansıtılmıştır. Büyük Sovyet Ansiklopedisi Gagauzları

Oğuzların dilini ve geleneklerini miras almış bir millet olarak tanımlamaktadır. 1954 yılında Moskova'da basılmış olan "European Peoples of the USSR" adlı kitapta da Gagauzlar tanıtılmış ve etnik, kültürel ve sosyal hayatlarıyla ilgili bilgi verilmiştir. Moldova Ansiklopedisi ise Gagauzları orijinal bir millet olarak tanımlamaktadır.

"Gaglar Grek soylu değildirler, zira Yunanlıların, Romen ve Moldovalıların, Rum ve Fanariyotların arasında yaşarken aralarında yaşadıkları milletlerin kendilerini daha iyi kabul etmeleri için kendilerini onlara Türkleşmiş Rum olarak göstermişlerdir. Halbuki Gagauzlar; adet, fizyonomi, tabiat ve karakterleriyle asla Rumlara benzemezler. Gaglar Türkleşmiş, Bulgarlar da değillerdir. Aksine Gagauzlar Bulgar kelimesini hiç kullanmazlar, bunun yerine "Tukan" adını kullanırlar. Söz gelişi bir Gagauz köyünde Rum ve Bulgar bulunsa bunlar Gagauzlardan o derece ayırdır ki, parmakla hangisinin Bulgar veya Rum olduğunu göstermek çok kolaydır. Gagauzlar arasında Türkleşmiş, Gagauzlaşmış Rum ve Bulgar bulmak çok kolaydır. Ama Rum ve Bulgarlaşmış Gagauz bulmak asla mümkün değildir.

Ünlü bir Gagauz şii bizlere Gagauzların kendilerini nasıl gördükleri hakkında önemli ipuçları vermektedir:

Ben kimsesiz kaldım

İsmini bilmeer

Ne olduğumu bilmezler

Ben Türk evladı vatansız kaldılar

Bana Urum Tukan derler

Türklüğümü hep çekerler (gizlerler)

Vatanım da vardır

Soyum kanım Türktür

Ama bilmezler

Gagauzlar daha önceleri Dobruca başta olmak üzere Balkan yarımadasının çeşitli bölgelerinde yaşarken XVIII. yüzyıl boyunca kısa aralıklarla devam eden Osmanlı-Rus savaşlarını takiben, Bulgarların baskısı ve Rusların teşviki ile eski yurtlarını bırakıp Moldova içine göç etmeye başlamışlardır. Bu göçte Moldova Boyarları Gagauzlara bazı hususlarda yardımcı olmuşlardır. Ayrıca bu göçte 1774 yılında yapılan Küçük Kaynarca Antlaşmasının da etkili olduğunu unutmamak gerekir. 1770 yılında Moldova'da biri Çadır diğeri de Orak adlı iki köy kuran; işlerine bağlı, dürüst ve cömert Gagauzlar, 1812 yılında yapılan Bükreş Antlaşması sonucu Tatarların Bucak'tan çıkarılması üzerine yine Rusların teşviki ve her çorbacıya 50 Desetina (ar) toprak verilmesinden dolayı Bucak'a yerleşmiş, 1818'de Çadırılı

Gagauzlar "Çadır-Lunga"yı, Oraklı Gagauzlar da "Avdarma" köyünü kurmuşlardır. Daha sonra gelen Gagauz göçmenlerin sayıları da buna paralel olarak çoğalmıştır.

Yüzyıla yakın Rus ve Romenlerin egemenliğinde yaşayan Gagauzlar 1906 yılının Ocak ayında, millî kültür ve kimliklerini koruma amacıyla, Atmaca Pavli oğlu Andre'i Galatan önderliğinde hem Rus hem de Moldovanlara karşı ayaklanmış, Komrat'ta cumhuriyet ilan etmişlerdir. Ne var ki, bu hareket Çarlık Rusyası askerleri tarafından bastırılmaya gayret edilmiş, Rus askerleri Komrat'a girerek halkı Sobor önüne toplamış, kar üzerine diz çöktürmüş ve çeşitli işkenceler yapmışlar ve bu bağımsızlık hareketini bastırmışlardır. Komrat Cumhuriyeti'nin ömrü iki hafta gibi çok kısa bir süre devam etmiştir. Bugün bu hareket Gagauz bayrağında bir yıldızla temsil ve sembolize edilmektedir.

Gagauzların bir kısmı geçim sıkıntısı nedeniyle 1909-1910 yıllarında Orta Asya'ya göç ederek Turgay bölgesine yerleşirken, daha sonra bir kısım Gagauz da 1925 yılında yine Orta Asya'ya göçüp Taşkent civarına yerleşmişlerdir. Ruslarla Romenler arasında sık sık el değiştiren Besarabya bölgesi son olarak 10 Şubat 1947 yılında imzalanan Paris antlaşması neticesinde Rusya'ya bağlanmış, nihayet daha sonra Moldova SS Cumhuriyeti adı ile tarih sahnesinde yerini almıştır.

Moldova SS Cumhuriyeti'nin kurulması, Gagauz topraklarının gelişigüzel ikiye bölünmesine sebep olmuş, sonuçta Gagauz nüfusunun %80'i Moldova %20'si Ukrayna'da kalmıştır. Böylece Bucak bölgesinde yaşayan Gagauz halkı da ikiye bölünmüştür. 1980'li yıllarca Sovyetler Birliği içinde canlanan millî hareketlilik ortamından yararlanan Gagauzlar 1937 yılında Gagauz Halkı Örgütü adlı bir teşkilat kurmuş, bu hareket 12 Kasım 1989 yılındaki Gagauz özerkliğinin temelini hazırlamış, 31 Ekim 1990 yılında Gagauz Millet Meclisi oluşturulmuş ve Stefan Topal Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

1994 yılı ortalarında Moldova Cumhuriyeti Gagauzya'nın idari yetkisini Gagauz halkına devretme kararı almış, bu çerçevede hazırlanan Gagauz Yeri'nin özel statüsü üzerine kanun tasarısı (No: 344-XIII) 23 Aralık 1994 tarihinde kabul edilmiştir.

Sözkonusu yasaya göre Gagauzlara Moldova Anayasası'na ters düşmemek kaydıyla çeşitli alanlarda yasa çıkarma hakkı verilmiştir. Yasaya göre Gagauz Yeri'nin yüksek mercili başkanıdır. Gagauz Yeri'nin bütün makamları Başkan'a bağlıdır. Gagauz Yeri'nin resmi dili Gagauzca, Moldovanca ve Rusca'dır. Gagauz Yeri'nin başkenti ise Komrat'tır. Gagauzlara bu kanunla self determinasyon hakkı tanınmıştır. Gagauzlara özel statü tanıyan bu yasaya göre Millet Kongresi kültür, bilim, eğitim, iskan, belediye, hizmetleri, sağlık, spor, bütçe, ekoloji, finans ve ekonomi alanlarında Moldova Anayasası'nı ters düşmemek kaydıyla kanun yapmaya yetkili kılınmıştır. 5 Mart 1995 tarihinde Özerk Gagauz Yeri Cumhuriyeti'nin sınırlarını belirlemek üzere yapılan referandum sonucunda 3'ü şehir 29 köy olmak üzere toplam 31 yerleşim biriminde Gagauz Yeri'ne bağlanma sonucu çıkmıştır. 5 Mart 1995 tarihinde yapılan referandum sonucunda Gagauz Yeri'ne giren yerleşim birimleri şunlardır:

Şehirler: Komrat, Çadır-Lunga, Vulkanesti.

Köyler: Alekseevka, Avdarma, Baurçi, Beşalma, Beşgöz, Budjak, Karabalia, Kazayak, Çokmeydan, Çeşmeköy, Köselia Ruse, Kiriet Lunga, Kirsovo, Kongaz, Kongazcikul de Jos, Kongazcikul de Sus, Kıpçak, Kotovskoe, Dezgindja, Duduleşti, Etulia, Etulia Noue, Ferepontevka, Gaydar, Joltay ve Tomay.

Gagavuz Özerk Bölgesi

Yüzölçümü: 1.831 km²

Nüfusu: 171.500

Başkenti: Komrat Komşuları :Kuzeyde Ukrayna, batıda Romanya, güneybatıda Bulgaristan.

Kültür Yapısı

Gagavuz Türkçesi, yaşayan Türk lehçelerinden biridir. Gagavuz Türkçesi; Azeri Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesiyle birlikte Türk dilinin Oğuz grubunu teşkil etmektedir. Bu üç lehçeden Türkiye Türkçesine en yakın olanı Gagavuz Türkçesidir. Bu dil, Osmanlı Türkçesinden etkilenerek Türkçe, Arapça, Farsça kelimeler alarak zenginleştiği gibi, birlikte yaşadığı Yunan, Bulgar, Romen, Moldova ve Rus dillerinden de birçok kelimeyi bünyesine almıştır. Bugün edebi Gagavuz Türkçe'sinin içerisinde çok sayıda Slav asıllı kelime bulunmaktadır. Gagavuzlar Osmanlı alfabesini öğrenmemiş ve Osmanlı yazılı edebiyatını okumamışlardır. Osmanlı döneminde ve ondan sonra uzun zaman Kiril alfabesi ile yazılmış bulunan Türkçe kitapları okumuşlardır.

1957 yılına kadar Gagavuzların kendilerine ait bir alfabeleri olmamıştır. Gagavuzlar değişik zamanlarda Rumca, Bulgarca, Rusça ve Romence öğrenmek ve bu dillerin alfabelerini kullanmak zorunda kalmışlardır. 1918'den 1932 yılına kadar Kiril alfabesini, 1932'den 1957'ye kadar Latin Alfabetini kullanmışlardır. 1957 yılında Moldova S.S.C.B. Yüksek Sovyeti'nin kararıyla Rus Alfabetine birkaç harf ilave edilerek, Kiril esaslı Gagavuz Alfabeti hazırlanmıştır. 1957'den 1996'ya kadar tekrar Kiril Alfabetini, 1996'dan sonra ise Latin Alfabetini kullanmaya başlamışlardır. Gagavuz Türkçesini bir yazı dili haline getirme mücadelesinde Rusça'dan etkilenilmiştir. Gagavuz Türkçesi morfoloji, fonetik ve sentaks açısından değerlendirildiğinde Slav etkisinde kalmıştır. Gagavuz Türkçesinin bu gün yaşayan iki diyalekti vardır. Birisi merkez diyalekti (Konrat ve Çadır), diğeri ise güney (Vulkaneş) diyalektidir.

Kanuna göre Gagavuz Yeri'nin resmi dili "Gagavuzca, Rusça ve Romence"dir. Özerklik süreciyle birlikte Gagavuzların anadillerini her alanda kullanabilme imkanı doğmuştur. XI. Yüzyıla kadar Hıristiyan kiliseleri arasında bir takım teolojik problemler olmasına rağmen bu problemler kiliseler arasında büyük bir ayırma sebep olmamıştı. Ancak 1054 yılında

Hıristiyan kilisesi Ortodoks ve Katolik olmak üzere iki ana mezhebe ayrıldı. Eskiden olduğu gibi günümüzde de Gagavuzlar arasında Babtist ve Adventist gruplar ve bunlara ait kiliseler mevcuttur.

Gagavuzların uzun bir süre yazılı edebiyatları olmamıştır. Çeşitli zamanlarda farklı alfabeler kullanmak zorunda kalan Gagavuzlar yaşadıkları ülkenin alfabesiyle Türkçe kitaplar yayınlamışlardır. Çağdaş Gagavuz edebiyatının gelişmesinde Mihail Çakır'ın oldukça büyük rolü vardır. Çakır daha 1934 yılında Gagavuz Türkçesiyle ilk gazeteyi çıkarmış ve bu dilin bir edebî dil haline gelmesi için ilk meşaleyi yakmıştır. 1934 tarihinde Gagavuz Türkçesiyle Besarabyalı Gagavuzların İstoryası adlı kitabını bastırmıştır. Bu kitap bir Gagavuz tarafından yazılan ilk Gagavuz tarihidir. Yine Çakır 1939 yılında Gagavuzca-Romence sözlüğü neşretmiştir ve İncil'i anadiline çevirmiştir. 1957 yılından günümüze kadar Gagavuz Türkçesi ile 25-30 civarında edebi eser yayınlamıştır.

Demografik Durumu

Gagavuzlar: 137.500

Ruslar : 11.800

Moldovanlar : 8.300

Bulgarlar : 7.800

Ukraynalılar: 7.800 İdari Yapısı

Gagavuz Yeri'nin en üst düzey idari yöneticisi Başkan'dır. Kanununun 6. Maddesine göre bütün yeraltı ve yerüstü kaynaklarının mülkiyeti Gagavuz Yeri idaresine aittir. Gagavuz Yeri'nin Moldova Cumhuriyeti bayrağı yanında kullanılan kendi bayrağı mevcuttur. Gagavuz Yeri idaresine, Moldova Anayasası ve kanunlarına ters düşmemek kaydıyla kanun çıkarma yetkisi tanınmıştır.

Siyasi Yapısı

Özel Yasaya göre, Gagavuz Yeri Moldova'nın toprak bütünlüğü içinde özerk bir bölgedir. Kendi parlamentosunda ve bölge yönetiminde söz sahibidirler.

Ekonomi

Ekonomisi tarıma dayalı olan bölgenin ekilebilir alanı 148 hektardır. Yılda 400.000 ton üzüm işleyen 12 şarap fabrikası, 1 adet et kombinası, 2 adet yağ fabrikası, 1 adet tütün fabrikası, mentasyon fabrikası ve 2 adet halı fabrikası vardır. Şarapçılıkta dünya çapında üne sahip olan Gagavuzlar üzümün yanısıra hububat, bakliyat ve sebze-meyve yetiştirmektedirler.

Eğitim - Öğretim

Bugün yaşlı ve okuma-yazma bilmeyenler yalnızca Türkçe konuşmaktadırlar. Sovyetler Birliği zamanında Rusça'nın okullarda zorunlu hale getirilmesi sonucu Gagavuzlar, iki dilli olmuşlardır. Moldova'da yaşayan milletler içinde Rusça'nın ikinci dil olarak konuşulma oranının en yüksek olduğu grup Gagavuzlardır. Gagavuzların %74'ünün Rusça'ya vakıf oldukları tespit edilmiştir. Okullarda kademeli olarak Latin Alfabesi ve Gagavuzca eğitim vermeye başlanmıştır. Gagavuzca yayınlanan gazetelerden başlıcaları Ana Sözü ve Gagavuz Sesi Gazetesidir. Ayrıca Saba Yıldızı adlı bir dergi de yayın hayatına başlamıştır.

Türkiye İle İlişkileri

Hamdullah Suphi Tanrıöver'in T.C. Bükreş Büyükelçisi olduğu dönemde (1931-1944) Gagavuzlar Türkiye'nin gündemine gelmiştir. Bu dönemde Gagavuz Yeri'nde Türkçe kursları açılmış ve Türkçe kitaplar gönderilmiştir. Öte yandan bazı Gagavuzlar seçilerek Türkiye'de yüksek öğrenim görmeleri sağlanmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Gagavuzlar Türkiye'nin gündemine tekrar girmişlerdir. Uzun zaman kopuk olan ilişkilere büyük önem verilmektedir. Türkiye Gagavuzlara yardım mahiyetinde bir çok program ve proje gerçekleştirmiştir.

Faaliyetlerin çoğu eğitim alanında yoğunlaşmıştır. Bunun yanında insani yardım ve sağlık malzemesi gönderilmiş, Gagavuz öğrenci ve öğretmenlere Türkiye'de çeşitli sürelerle Türkçe yaz kursları verilmiştir. Gagavuz Yeri'ndeki Komrat Devlet Üniversitesi'ne Türkiye'den öğretim elemanı gönderilmesi için alt yapı çalışmaları başlatılmış, ayrıca üniversiteye çok sayıda kitap gönderilmiş, maddi yardımda da bulunulmuştur. Bursa ile Çadır-Lunga şehrinde ilkokullar arasında kardeş okul ilişkisi kurulmuştur.

Kaynak:<http://hunturk.net/h104-gagavuz-yeri-gokoguz-.html>